

Tadeusz Palmowski

(Uniwersytet Gdański)

Europa Bałtycka. Od idei do rzeczywistości

Morze Bałtyckie w ciągu stuleci integrowało ludzi i kraje. Współpraca przeplatała się z konkurencją i walką o uzyskanie hegemonii. Rozwój rzemiosła i rozbudowa miast w zachodniej i środkowej Europie w XI i XII w. stanowiły istotną przesłankę do powstania Hanzy. Wartości kulturalne stworzone przez Hanzę i jej miasta na długo przetrwały upadek samego związku. Osiągnięcia artystyczne tego okresu, w szczególności kultura i sztuka promieniujące daleko na obszary nadbałtyckie, podziwiają do dziś odwiedzający miasta hanzeatyckie.

Region wokół Bałtyku tradycyjnie stanowił obszar silnych związków kulturowych i ekonomicznych. Handel i przewozy przez Bałtyk były rozwinięte w przeszłości. Z tych czasów pozostało poczucie sąsiedztwa i podobieństwo struktur osadniczych. Rozdarcie polityczne Europy w XX w., trwające na tym obszarze przez ponad 50 lat aż do roku 1989, było przyczyną nikłej koordynacji wspólnych działań.

W tym czasie, aż do roku 1991, obszar państw bałtyckich był polem konfrontacji trzech ugrupowań: państw NATO i EWG, państw Układu Warszawskiego i RWPG oraz państw neutralnych. Ugrupowania te dzieliła bariera odgradzająca dwa systemy społeczno-gospodarcze i militarne. System równowagi opierał się na wzajemnym poczuciu zagrożenia kreowanym przez doktryny polityczno-wojenne. Kraje leżące nad Bałtykiem cechowało zróżnicowanie etniczne, ustrojowe, kulturowe, wyznaniowe, polityczne i ekonomiczne. Czynnikiem splecającym ich losy było wyłącznie położenie w całości lub częściowo nad Morzem Bałtyckim. Termin Europa Bałtycka był w tym czasie zawężany do roli teoretycznego i subiektywnego instrumentu regionalizacji fizyczno-geograficznej. Jako kategoria określająca ukształtowany kompleks wzajemnych więzi politycznych, społecznych i gospodarczych, istniał jedynie w sferze abstrakcji.

W 1977 roku Jerzy Zaleski i Czesław Wojewódka wprowadzili do terminologii naukowej, dla określenia terytorium lądowego związanego gospodarczo z Bałtykiem, pojęcie Europy Bałtyckiej¹.

¹ J. Zaleski, Cz. Wojewódka, *Europa Bałtycka, Zarys monografii gospodarczej*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977.

Monografia gospodarcza pt. „Europa Bałtycka”, pióra Jerzego Zaleskiego i Czesława Wojewódki (1977) stworzyła w literaturze polskiej podwaliny badań nad integracją bałtycką. Jej zamierzeniem było ukazanie wartości ekonomicznych płynących z sąsiedztwa morza, stopnia ich wykorzystania, perspektyw ich zwiększania. Aktywność gospodarcza związana z morzem pobudza i umożliwia wspólne działania dla dobra mieszkających nad nim narodów. Książka dotyczy tej części Europy, która związana jest z gospodarczym wykorzystaniem Bałtyku. Uwagę skierowano na te sprawy, które wiązały się bezpośrednio z eksploatacją morza. Stąd w centrum zainteresowania autorów stały przede wszystkim problemy gospodarki morskiej. Ta prekursorska praca o kilkanaście lat wyprzedziła procesy integracyjne, które w Polsce i Europie Środkowej rozpoczęły się dopiero w latach dziewięćdziesiątych².

W 1991 roku stary układ geopolityczny uległ zasadniczym przeobrażeniom, a tym samym pojawiły się warunki, aby zerwać ze sztuczną izolacją sąsiadów bałtyckich. Obszar Morza Bałtyckiego stanął w obliczu jednego z największych wyzwań w swej ponadtysiącletniej historii. Było to wynikiem przemian ustrojowych w Polsce, zjednoczenia Niemiec, odzyskania niepodległości przez Estonię, Łotwę i Litwę, a także umocnienia roli obwodu kaliningradzkiego jako strategicznej bazy wojenno-morskiej Rosji. Ta zmiana sytuacji geopolitycznej stworzyła nowe szanse i możliwości intensywnej współpracy gospodarczej i kulturalnej w tej części Europy.

W roku 1993 Zaleski wskazywał na zmuszenie Europy Bałtyckiej do wejścia w fazę poszukiwań wyboru własnej drogi i potrzeby określenia koncepcji na przyszłość. Zdefiniowanie stanowiska związane było z dramatycznym w swym wyrazie procesem dezintegracji Europy wschodniej z jednej, a cementującą się integracją Europy zachodniej - z drugiej strony. Już wtedy na okalającym Bałtyk lądowym terytorium zaplecza, pokrywającym się w przybliżeniu z obszarem zlewiska rzek uchodzących do tego morza (ok. 1,5 mln km²), dało się zauważyć kiełkowanie nurtów nowych idei, poszukiwania nowych możliwości, oryginalnych, odmiennych od dotychczasowych rozwiązań, których wybór określi przyszłość regionu. Rodziły się załączki wspólnej strategii działania. Wśród państw bałtyckich powstawała wola do tworzenia zrębów ogólnie bałtyckiej wspólnoty interesów³.

Oblicze ziem okalających Bałtyk nie jest pod żadnym względem jednolite. Przeciwnie, ta część Europy jest rozcięta granicami politycznymi, zróżnicowana ustrojowo, etnicznie, językowo i wyznaniowo, różni się warunkami środowiskowymi, stopniem rozwoju gospodarczego, stylem i poziomem życia ludności. A jednak, mimo tych różnic, właśnie nad Bałtykiem bardziej niż gdziekolwiek, pojawiają się przesłanki wskazujące na niezbędność ścisłej współpracy i integracji wysiłków, dla wypracowania bezpiecznej i niosącej pożądane osiągnięcia przyszłości.

² T. Palmowski, *Rola regionów transgranicznych w procesie integracji Europy Bałtyckiej*, Gdańsk 2000, s. 78.

³ J. Zaleski, *Razem czy osobno? Przyczynek do koncepcji bałtyckiej wspólnoty regionalnej, Vision and Strategies around the Baltic Sea 2010*, Sopot 1993, s. 10.

Europa Bałtycka, a więc morze i jego zaplecze lądowe, tworzy unikatową jednostkę regionalną. Tu znacznie silniej niż gdziekolwiek winien odciskać swoje piętno związek i zależność rozwoju państw nadbrzeżnych od losów łączącego je zbiornika wodnego. Dziś, gdy wiemy, że postęp gospodarczy i cywilizacyjny jest uwarunkowany stopniem przeobrażeń w środowisku przyrodniczym, punktem wyjścia winno być staranie, aby zgodnie zwrócić baczniejszą niż dotychczas uwagę na wspólną własność - Bałtyk. Regionalne zespolenie sił staje się bowiem warunkiem, bez spełnienia którego nie można w ogóle myśleć o zamierzonych, właściwych rezultatach lub wręcz uniknięcia niebezpieczeństwa w przyszłości, być może już niedalekiej. Dziś, takich zagadnień jak wykorzystanie wód i dna morskiego, zagospodarowanie wybrzeży oraz ochrona ekologiczna morza, nie można widzieć już tylko w aspekcie lokalnym⁴.

Bałtyk jest zbiornikiem niewielkim, płytkim, intensywnie wysłodzonym. Jego wybrzeża są gęsto zaludnione, gdyż 76% całej populacji Europy Bałtyckiej zamieszkuje obszary nadmorskie w ekwidystancie 100 km od brzegu morskiego. Wszystkie wielkie miasta, w tym potężne aglomeracje portowo-przemysłowe i większość stolic leży nad morzem. Pojawia się konieczność ogólnego uzgodnionego planu zagospodarowania wybrzeży i skoordynowania wysiłków dla przeciwdziałania tworzenia się nadmorskich monstrów urbanistycznych. Większość ujść rzecznych, delt i zatok jest już nieomal zabudowana, tworząc ośrodki intensywnej produkcji i emisji zanieczyszczeń komunalnych i przemysłowych. Specjalny status regionów nadmorskich i koordynacja w przestrzennym zagospodarowaniu wybrzeży staje się potrzebą m.in. ze względu na zanikanie plaż, zmniejszanie się walorów rekreacyjnych, kurczenie się pasa nadbrzeżnych wydm i pochłanianie przez zabudowę miejską i przemysłową terenów chronionego krajobrazu.

Eksploatacja biologicznych i mineralnych zasobów, zagospodarowanie przestrzeni, bezpieczeństwo żeglugi, przeciwdziałanie zanieczyszczeniom Morza Bałtyckiego powinno być poddane wyłącznej kontroli państw nadbrzeżnych tego regionu. Ze względu na specyfikę lokalną Bałtyk jest predystynowany do objęcia go własnymi regionalnymi normami.

Imperatywem wypracowania własnych norm przez państwa bałtyckie było przyjęcie w latach 70. XX wieku Konwencji Gdańskiej (1973) i Konwencji Helsińskiej (1974). Nie spełniły one wszystkich oczekiwań. Zapoczątkowały natomiast proces stanowienia norm prawnych dla Morza Bałtyckiego i wskazały, że istnieją trwałe podstawy i możliwości, a nawet konieczność, opracowania całościowego Kodeksu Morza Bałtyckiego. Winien on regulować w sposób kompleksowy kwestie związane z prawidłowym wykorzystaniem tego morza, a zwłaszcza uzgodnienia kroków podejmowanych dla właściwej organizacji przestrzeni i ochrony ekosystemów bałtyckich przed postępującą degradacją⁵.

⁴ Tamże, s. 10.

⁵ Tamże, s. 14.

Są dziedziny, w których działania z punktu widzenia interesów wszystkich partnerów można zsynchronizować w drodze zawarcia odpowiednich umów wielostronnych. Należą do nich uzgodnienia w zakresie długofalowych programów inwestycyjnych, planowania przestrzennego oraz wzajemnych powiązań kooperacyjnych i handlowych. Poważne bariery to asymetria poziomu gospodarczego, jak również zwichnięta w ciągu dziesięcioleci struktura kierunkowa i towarowa wymiany między państwami bałtyckimi. Różnice są nadal znaczne.

Zintensyfikowanie związków gospodarczych, choćby zrazu w skróconej skali, pomiędzy państwami bałtyckimi pozwoliłoby przełamać stan inercji, zbliżyć je do siebie, stworzyć z Bałtyku obszar tętniący życiem, wykorzystać marnotrawioną energię tkwiącą w inwencji ludzi, dzielących się swymi pomysłami, doświadczeniami, talentami. Pozwoliłoby to wreszcie urealnić współpracę regionalną, do której należy przywiązywać coraz większą wagę. Byłby to układ korzystny nie tylko z ogólnego punktu widzenia, a faktu, że każdy poszukiwałby w takiej wspólnocie interesów swoich korzyści.

Urzeczywistnienie tej wizji jest procesem trudnym i długotrwałym wymagającym odważnych i wiążących decyzji. Do tego niezbędne jest m.in. przyjęcie przez rządy państw bałtyckich „filozofii myślenia integracyjnego”.

Wiele interesujących i modelowych rozwiązań w zakresie współpracy regionalnej, które mogą być rozszerzone na cały obszar Europy Bałtyckiej, wypracowały państwa nordyckie. Doświadczenia Rady Nordyckiej są cennym kapitałem politycznym, gospodarczym i kulturowym, a dwujęzyczna część Finlandii przykładem przenikania się symbiotycznych pierwiastków różnych kręgów cywilizacyjnych⁶.

Bardzo pozytywnie oceniony został, zapoczątkowany w Karlskronie w 1992 roku, program „*Vision and Strategies around the Baltic Sea 2010*”. Grupy robocze, opracowujące poszczególne zagadnienia środowiskowe, transportowe, urbanizacyjne itp. w skali całego regionu, przyniosły daleko idące i pozytywne konsekwencje.

Krokiem w właściwym kierunku było też rozpoczęcie w latach 90. spotkań premierów (Ronneby 1990), ministrów spraw zagranicznych (Kopenhaga 1991, Helsinki 1992), ministrów gospodarki przestrzennej i ochrony środowiska (Karlskrona 1992) oraz wiele ogólnobałtyckich instytucji i ciał pozarządowych: komunalnych, regionalnych, lokalnych, publicznych i prywatnych. (Konferencja Bałtyckich Izb Handlowych, Konferencja Turystyki Bałtyckiej, Związek Miast Bałtyckich z siedzibą sekretariatu w Gdańsku itp.).

W 1988 została powołana do życia Bałtycka Konferencja Rektorów Wyższych Uczelni, od lat przejawia ożywioną działalność Uniwersytet Bałtycki z siedzibą w Uppsali i uruchomiony w 1991 Instytut Bałtycki w Karlskronie. Kontynuuje nadal przedwojenną chlubną tradycję polski Instytut Bałtycki w Gdańsku. Może byłoby celowe stworzenie ponadto jednego wspólnego (mającego swe narodowe oddziały) silnego ośrodka badań i studiów nad Europą Bałtycką⁷ ?

⁶ Tamże, s. 15.

⁷ Tamże, s. 16.

Powołanie Rady Bałtyckiej (Litwa, Łotwa, Estonia), choć na razie nie widać dynamicznych przejawów jej aktywności, pozwala sądzić, że regionalne związki Bałtów od Zatoki Narewskiej po Zalew Kuroński przybiorą na sile i ten mikroregion nadmorski wejdzie na drogę ożywionej i skoordynowanej współpracy.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku nastąpiła prawdziwa „eksplozja” różnych inicjatyw i form współpracy. Ich liczba nie jest dokładnie znana. Ze względu na różnorodność i dużą liczbę powiązań zjawisko to zostało określone jako „bałtycki fenomen współpracy”⁸.

Z inicjatywy Finlandii wysunięta została propozycja ustanowienia „Wymiaru Północnego” Unii Europejskiej. Inicjatywa ta miała wykorzystywać sprawdzone i funkcjonujące w tej części Europy struktury współpracy. „Wymiar Północny” miał na celu lepszą koordynację polityki Unii Europejskiej w Europie Północnej, niwelowanie różnic w rozwoju gospodarczym, szczególnie pomiędzy krajami UE a Rosją i krajami byłego bloku wschodniego. Koncepcja „Wymiaru Północnego” została zaprezentowana przez Finów jako platforma dialogu pomiędzy państwami należącymi do Unii a tymi, które znajdują się poza jej strukturami. Miało to zapobiec ryzyku nowego podziału Europy w sytuacji, gdy Polska, Litwa, Łotwa i Estonia zostały członkami UE, a Rosja nie może na to liczyć w realnej perspektywie.

Po wejściu Litwy, Łotwy, Estonii i Polski do Unii Europejskiej „Wymiar Północny” stracił charakter typowego instrumentu współpracy regionalnej w Europie Bałtyckiej, służy jednak jako platforma współpracy pomiędzy UE i Federacją Rosyjską.

Po rozszerzeniu UE 1 maja 2004 roku Europa Bałtycka wkroczyła w nową fazę rozwoju. Bałtyk stał się morzem wewnętrznym UE. Wpłynęło to na dalsze zacieśnienie współpracy pomiędzy państwami położonymi wokół Bałtyku. W wielu dziedzinach i na wielu płaszczyznach powiązania te mają charakter sieciowy.

W roku 2006 Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie strategii dla regionu Morza Bałtyckiego. Strategia została przyjęta w grudniu 2009 roku. Odpowiada ona w sposób kompleksowy na podstawowe wyzwania stojące przed Europą Bałtycką oraz określa konkretne rozwiązania tych problemów. Spośród wielu wyzwań wymagających wspólnych działań w skali regionu Morza Bałtyckiego, cztery najważniejsze wyzwania to:

- stworzenie warunków dla zrównoważonego środowiska,
- rozwój dobrobytu w regionie,
- wzrost dostępności i atrakcyjności regionu,
- zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony w regionie.

Europę Bałtycką cechuje wyraźne zróżnicowanie. Możemy wyróżnić tu bogatą i innowacyjną część północną i zachodnią oraz rozwijającą się część południową i wschodnią. Kraje Bałtyku Zachodniego i Północnego to silne, rozwinięte, konkurencyjne i stabilne gospodarki rynkowe ze znaczną przewagą komparatywną

⁸ J. Zaucha, *Integracja wokół Bałtyku*, (w:) E. Toczyska (red.), *Podstawy reformy samorządowej*, Gdańsk 1998.

w branżach o zaawansowanych technologiach. Kraje Bałtyku Wschodniego i Południowego dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych rozpoczęły trudny proces transformacji rynkowej i zmian starych struktur przy równoczesnej reintegracji z gospodarką światową. Kraje te są zdeteminowane w działaniach na rzecz odrobienia nie tylko dystansu cywilizacyjnego, stanowią one także blisko położony, chłonny rynek inwestycyjny i konsumencki dla krajów Bałtyku Zachodniego. Różnice pomiędzy najbardziej innowacyjnymi regionami UE w krajach skandynawskich i Niemczech a Polską i trzema krajami bałtyckimi, posiadającymi dobrze wykształcone młode pokolenie i ubogą infrastrukturę, stwarzają duże możliwości wzajemnej współpracy i rozwoju szczególnie małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w zakresie innowacji.

Strategia pozwala na dalsze ograniczanie barier handlowych, uzyskanie większych korzyści ze wspólnego rynku, wskazuje na utrzymanie rentowności i konkurencyjności głównych sektorów rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa w celu zwiększenia ich udziału w gospodarce i równoważenia rozwoju. Zrównoważony wzrost gospodarczy wymaga także aktywności społecznej i integracji na rynku pracy. Konkurencyjność i atrakcyjność regionu zależy w dużym stopniu od wysokiego poziomu zatrudnienia, dobrych miejsc pracy, wykwalifikowanej i elastycznej siły roboczej oraz niskiego stopnia wykluczenia społecznego. Pobudzenie rozwoju lokalnych przedsiębiorstw oraz przyciągnięcie inwestorów zagranicznych wymaga unowocześnienia otoczenia biznesu. Ograniczenie utrudnień w handlu towarami i usługami przewiduje „Karta małych przedsiębiorstw”. Niezbędne są także działania ułatwiające transgraniczną komunikację i handel. Transfer wiedzy i kompetencji oraz zacieśniona współpraca z krajami skandynawskimi i Niemcami mogą w znacznym stopniu pomóc Polsce i krajom bałtyckim w nadrobieniu zaległości. Wzmocnienie innowacyjności może nastąpić przez wzmocnienie współpracy transnarodowej m.in. w badaniach naukowych, klastrach i innowacjach w zakresie usług.

Plan Działania towarzyszący strategii zakłada usunięcie przeszkód dla rynku wewnętrznego, wykorzystanie całego potencjału regionu w dziedzinie badań naukowych i innowacji, wspieranie przedsiębiorczości oraz zwiększenie efektywnego wykorzystania zasobów ludzkich. Przewiduje także wzmocnienie zrównoważonego rolnictwa, leśnictwa, rybołówstwa.

Morze Bałtyckie i jego lądowe otoczenie od wieków związane było z przebiegającymi przez akwen morski i tereny lądowe szlakami handlowymi i komunikacyjnymi. Podział, który nastąpił po roku 1945, przerwał sieć połączeń i kontaktów, które ponownie nawiązano dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX w. Pomimo znacznych osiągnięć, jakie odnotowano w ciągu ostatniego dwudziestolecia w zakresie rozwoju infrastruktury, uzyskanie poziomu innych regionów UE wymaga jeszcze wielkich nakładów. Wschodnia i północna część Europy Bałtyckiej nadal jest izolowana od pozostałych obszarów UE. Region ten w coraz większym stopniu służy także jako część naturalnego połączenia z Azją, w szczególności dzięki połączeniom kolejowym. Północna Finlandia, Szwecja i kraje bałtyckie mają najniższe w całej

Europie wskaźniki dostępności. Związane to jest nie tylko z trudnymi warunkami geograficznymi i klimatycznymi, ale także z wielkością regionu, dużymi odległościami i relatywnie długim czasem podróży. Następstwem niskiej gęstości sieci infrastruktury i usług są tu wysokie ceny. Zrównoważone rodzaje transportu mogą radykalnie zmienić tę sytuację.

Bardzo ważnym zagadnieniem Europy Bałtyckiej jest bezpieczeństwo energetyczne i dostawy energii. Większość państw regionu musi korzystać z importu energii. W związku z tym niezbędne jest rozwijanie i dywersyfikacja wzajemnych powiązań dla zrównoważenia skutków ewentualnych przerw w dostawach. Istotne jest także rozwijanie kontaktów międzyludzkich, szczególnie w zakresie edukacji, turystyki i zdrowia.

Brak odpowiedniej infrastruktury energetycznej, w szczególności powiązań w skali całego regionu, powoduje zagrożenia związane z dostawami energii oraz wyższe ceny. Litwa, Łotwa i Estonia są nadal odizolowane od szerszych sieci energetycznych. Do dzisiaj posiadają zaledwie jedno połączenie kablem „Estlink” z Finlandią.

Plan Działania zakłada poprawę dostępu do rynków energii, ich wydajności i bezpieczeństwa. Przewiduje także poprawę wewnętrznych i zewnętrznych powiązań transportowych oraz zwiększenie atrakcyjności Europy Bałtyckiej, zwłaszcza dzięki edukacji, turystyce i zdrowiu.

Rynek bałtycki jest największym na świecie i jednym z relatywnie dużych pod względem potencjału rozwojowego rynków przewozów pasażerskich. Przewozi się na nim łącznie około 180 mln pasażerów w ciągu roku. W przewozach tych, w których uczestniczy ponad 135 promów i statków typu ro-ro, zaangażowanych jest około 40 dużych firm armatorskich. Działa tam także ponad 50 większych firm przewozowo-turystycznych, eksploatujących liczne jednostki turystyczno-wycieczkowe, które tworzą nowy, dodatkowy względem regularnych przewozów liniowych, potencjał przewozowy w tym regionie. Ruch pasażerski i towarowy, co wynika z dużej komplementarności obu tych typów rynku transportowego w regionie bałtyckim, uzupełniają się, generując w skali całego regionu wyższą wartość dodaną.

Przewidywany wzrost ruchu statków na Bałtyku spowoduje większe ryzyko kolizji i wypadków, przez co wzrośnie zagrożenie zanieczyszczenia środowiska morskiego. Zacieśnianie dotychczasowej współpracy ma doprowadzić do stanu, aby Bałtyk stał się liderem w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony na morzu. Morze Bałtyckie stanowi naturalny szlak eksportu ropy naftowej z Rosji. W latach 1995-2005 przewozy ropy naftowej w Zatoce Fińskiej wzrosły czterokrotnie. Rosną także przewozy ciekłego gazu ziemnego. Wszystko to wiąże się z zagrożeniami dla środowiska morskiego, szczególnie w trudnych warunkach zimowych. W roku 2007 odnotowano 120 wypadków, którym uległy statki pływające na Morzu Bałtyckim. Niezbędne są dalsze działania na rzecz współpracy i koordynacji między instytucjami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i nadzór na morzu oraz w zakresie zwalczania skutków katastrof.

Zacieśnienie unijnej współpracy w sprawach karnych oznacza, że działania regionalne w zwalczaniu przestępczości powinny koncentrować się na zintensyfikowaniu praktycznej współpracy transgranicznej. Przestępczość w regionie związana jest m.in.

z różnicami społeczno-gospodarczymi, różnicami cen produktów akcyzowych, jak i otwartością i łatwością dostępu w granicach Europy Bałtyckiej. Zniesienie kontroli na granicach wewnętrznych nakłada wyjątkowe obowiązki na państwa posiadające granice zewnętrzne UE. Zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego wymaga podjęcia przez wszystkie państwa członkowskie ścisłej współpracy. Region także musi być przygotowany na wzrost liczby ekstremalnych zjawisk atmosferycznych.

Plan Działania przewiduje osiągnięcie przez region czołowej pozycji w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony na morzu. Zakłada także wzmocnienie ochrony przed sytuacjami kryzysowym na morzu i lądzie oraz zmniejszenie przestępczości transgranicznej.

W strategii wskazano na niezwykle ważne działania dotyczące rozwoju struktur zintegrowanej gospodarki morskiej oraz morskie i lądowe planowanie przestrzenne, przewidziano także rozwój współpracy z państwami nienależącymi do UE, których obszary wchodzą lub wiążą się funkcjonalnie z Europą Bałtycką (np. Rosją, Białorusią).

Centralne położenie Polski w pasie południowego Bałtyku, a także włączenie naszego kraju do UE, zobowiązuje władze różnego szczebla do inicjowania i czynnego uczestnictwa w różnorodnych formach współpracy międzynarodowej i pogłębiania procesów integracyjnych. W szczególności dotyczy to integracji bałtyckiej. Z inicjatywy naszego kraju w Gdańsku w 1973 roku podpisano „Konwencję o rybołówstwie i ochronie żywych zasobów w Morzu Bałtyckim”. Na mocy postanowień Konwencji została utworzona Międzynarodowa Komisja Rybołówstwa Morza Bałtyckiego z siedzibą w Warszawie⁹. Dobrym przykładem polskiej inicjatywy pozarządowej było powołanie w 1991 roku w Gdańsku Związku Miast Bałtyckich. Od 1992 roku Polska jest uczestnikiem Rady Państw Morza Bałtyckiego, jest szczególnie zainteresowana w podejmowaniu, rozwijaniu i uaktywnianiu wszechstronnej współpracy z pozostałymi krajami nadbałtyckimi.

Polska wznowiła stosunki dyplomatyczne i konsularne z państwami bałtyckimi i rozwinęła szeroką współpracę w wielu dziedzinach m.in. przez udział w pracach Rady Państw Morza Bałtyckiego i Związku Miast Bałtyckich. Zaangażowanie Polski zaowocowało lokalizacją w Gdańsku szeregu różnych międzynarodowych agend bałtyckich. W Gdańsku ma swą siedzibę Związek Miast Bałtyckich (UBC), a także Biura Bałtyckiej Współpracy Turystycznej (BTC)¹⁰. W latach 1996-2005 znajdował się tu Sekretariat VASAB-u 2010. W 1994 roku Sejm RP był gospodarzem III Konferencji Parlamentarnej ds. Współpracy w Regionie Morza Bałtyckiego¹¹. W latach 1994/1995, kiedy to kraj nasz przewodniczył Radzie Państw Morza Bałtyckiego,

⁹ H. Ognik, R. Popiński, *Instytucjonalizacja współpracy w regionie Europy Bałtyckiej - stan i perspektywy*, (w:) B. Jałowiecki (red.), *Europa Bałtycka, Studia Regionalne i Lokalne*, 6 (39), Warszawa 1992, s. 66-67.

¹⁰ T. Palmowski, *Gdańsk we współpracy bałtyckiej - wybrane przykłady*, XIII Sejmik Morski, „Polska myśl bałtycka”, Szczecin 1998, s. 140.

¹¹ H. Ognik, *Rada Państw Morza Bałtyckiego*, (w:) S. Parzymies (red.), *Europejskie struktury współpracy*, Warszawa 1997, s. 172-173.

podjęto kilka ważnych decyzji w dziedzinie bezpieczeństwa na morzu, rybołówstwa, ochrony środowiska, współpracy portów, zwalczania przemytu dzieł sztuki i planowania przestrzennego.

Polska wniosła także znaczący wkład w przygotowanie Strategii dla regionu Morza Bałtyckiego.

Obecnie region Europa Bałtycka jako spójny obszar powiązań administracyjnych, gospodarczych, kulturowych i infrastrukturalnych jest w dalszym ciągu pojęciem hipotetycznym. Istnieją natomiast wyraźne przesłanki do kreowania wielonarodowego regionu funkcjonalnego¹² poprzez powiązania komunikacyjne, handel, rynek pracy, rozwiązywanie problemów ekologicznych. Najistotniejszym spoiwem jest polityczna wola współpracy we wszystkich dziedzinach, której celem nadrzędnym jest szeroko rozumiane bezpieczeństwo, swobodna wymiana dóbr, osób i informacji, a także bezpieczeństwo ekologiczne. Sytuacja tego obszaru to już nie tylko konfiguracja niezależnych organizmów państwowych nad wspólnym morzem, ale zyskujący na znaczeniu region, którego wewnętrzne interakcje stają się, wraz ze wzrostem świadomości regionalnej państw nadbałtyckich, coraz silniejsze¹³.

Intensyfikacja wspólnych inicjatyw bałtyckich w ramach Unii Europejskiej w następnych dekadach XXI wieku zmniejszy występujące dysproporcje i wpłynie na niwelowanie peryferyjności regionów bałtyckich. Stabilizacja polityczna i rozwój ekonomiczny mogą, w dłuższej perspektywie przekształcić tworzącą się ponad granicami Europę Bałtycką w nowe ekonomiczne i kulturalne centrum Europy. Służyć temu powinna także strategia UE dla regionu Morza Bałtyckiego. Wizja integrującej się Europy Bałtyckiej powoli, ale systematycznie, zgodnie z koncepcją prof. Jerzego Zaleskiego, przekształca się w rzeczywistość.

¹² J.S. Storm Pedersen, *The Baltic Region and the New Europe*, Roskilde 1993.

¹³ M. Pacuk, *Wprowadzenie do problematyki Europy Bałtyckiej*, (w:) M. Pacuk(red.) *Europa Bałtycka, Rozwój koncepcji, Regiony Nadmorskie 2*, Gdańsk 2001.

